

سال‌های ۵۵ یا ۵۶ ش.

یادبازگه

نقش میرعبادین کابلی در توسعه باستان‌شناسی ایران

| حسن فاضلی نشلی | استاد دانشگاه تهران |

دارای لایه‌های کمی از اوایل هزاره پنجم می‌باشد در مقیاس کمی نسبت به دوره نوسنگی کاوش شد. داده‌های زاغه نیز به طور عمده مربوط به نیمه‌های هزاره پنجم قبل از میلاد است و درک عمومی ما بیشتر معطوف به نیمه نخست هزاره پنجم قبل از میلاد است (۶۵۰۰-۷۰۰۰ سال قبل از زمان حاضر). کاوش در تپه پردیس نیز که با مقیاس کم انجام شد به طور عمده دربرگیرنده کارگاه‌های سفال‌گری نیمه اول هزاره پنجم است. لذا کاوش در بخش‌های مسکونی قمرود که در برگیرنده بسیاری از بخش‌های نیمه دوم هزاره پنجم است اطلاعات ارزشمندی را در اختیار ما قرار داد.

کابلی در قره‌تپه قمرود گونه سفال‌هایی از نوع جنوب غرب ایران و فارس به دست آورد که تمام معادلات باستان‌شناسی ایران را تغییر داد که دقیقاً پیوستگی و درهم تنیدگی ایران در حدود ۶۳۰۰ سال قبل را نشان می‌دهد و به عبارتی نشان داد که خمیرمایه ایران فرهنگی بزرگ در ایران شکل گرفت و بعد از گذار از مرحله نوزایی در حدود ۳۰۰۰ سال قبل ایران کنونی را در خود بروز داده است. یکی از کشفیات مهم در قمرود کشف بوت‌های فلزکاری است که نشان می‌دهد در حدود ۷۰۰۰ سال قبل ساکنان منطقه به ذوب، این فن‌آوری مهم دست یافته بودند. لایه‌های فرهنگی قره‌تپه قمرود به تمامی متعلق به سفال‌های هزاره پنجم مرکز فلات ایران است که استقرار در آن حدود ۷۰۰۰ سال قبل شروع شده و در حدود ۶۰۰۰ سال قبل به پایان رسید. از کشفیات بسیار مهم قره‌تپه قمرود به دست آمدن خمره بزرگ سفالی است که نشان می‌دهد تا چه حد بشر در گذشته برای اولین بار توانست به ذخیره‌سازی غذا بپردازد. در واقع یکی از دستاوردهای باستان‌شناسی هزاره پنجم قبل از میلاد همین موضوع ذخیره‌سازی

آبان‌ماه سال جاری فرصت این را یافتیم که بعد سال‌ها با جناب میرعبادین کابلی در نزدیکی منزل مسکونی‌ام در بابل دیدار نمایم و شرف حضور بیابم. آقای کابلی از اولین‌های باستان‌شناسان کلنگ به دست ایرانی است که پا به عرصه کاوش و بررسی‌های باستان‌شناسی نهاد. میرعبادین کابلی که دارای درجه کارشناسی باستان‌شناسی است این علم را نزد اساتیدی همانند دکتر عزت‌الله نگهبان در دانشگاه تهران آموخت و در زمان خودش به "باستان‌شناس دانشمند جوان" معروف شد. بعدها وی به اداره کل باستان‌شناسی رفت و به همکاری با رئیس وقت "اداره کل باستان‌شناسی" آقای فیروز باقرزاده پرداخت و در

نزد وی به درجات عالی علمی رسید. در همین زمان یعنی در دهه پنجاه میلادی کابلی خاک باستان‌شناسی را لمس کرد و با شرکت در کاوش‌های متعدد به درک عمیقی از گذشته رسید و همین موجب شد که بعد از انقلاب سرپرستی کاوش‌های بزرگی همانند شوش، قره تپه قمرود و شهداد را به عهده بگیرد. لذا در نوشتار حاضر سعی خواهم کرد که به دستاوردهای علمی وی در تپه قره‌تپه قمرود بپردازم که نقش بسیار زیادی در شناخت ما از ساکنان ۶۰۰۰ تا ۷۰۰۰ سال قبل داشته است.

تپه قمرود جزء پنج محوطه بزرگ همانند تپه سیلک کاشان، تپه چشمه علی ری، ازبکی و تپه زاغه است که مورد کاوش‌های گسترده باستان‌شناسی قرار گرفت. از کاوش‌های افقی در بخش‌های مسکونی نیمه دوم هزاره پنجم قبل از میلاد در مرکز فلات ایران اطلاعات کمی وجود داشت و چاپ نهایی گزارش قمرود در افزایش اطلاعات در این خصوص بسیار مهم و تأثیرگذار بوده است. اگر نگاهی به تاریخچه محوطه‌های کاوش شده بیندازیم می‌بینیم که تپه سیلک کاشان که

مروری بر کارنامه آقای میرعابدین کلبلی

■ مشاغل و سمت‌های مورد تصدی

- اداره کل باستان‌شناسی و فرهنگ عامه- از آذر ۱۳۵۱
- سازمان میراث فرهنگی کشور- از آذر ۱۳۶۷
- معاون قسمت پژوهش اداره کل باستان‌شناسی- از سال ۱۳۵۲ تا ۱۳۵۶
- رئیس قسمت کاوش اداره کل باستان‌شناسی- از سال ۱۳۵۶ تا ۱۳۵۹
- معاون پژوهشی اداره میراث فرهنگی استان تهران- از سال ۱۳۶۷ تا ۱۳۷۲

■ فعالیت‌های آموزشی

- تدریس «باستان‌شناسی کشورهای هم‌جوار» در مرکز آموزش عالی میراث فرهنگی
- تدریس «آشنایی با میراث فرهنگی» و «آشنایی با فرش» و «صنایع مستظرفه» در دانشکده امور اقتصادی

■ پژوهش‌های میدانی

- شرکت در کاوش‌های هفت تپه خوزستان (دوره ایلامی میانه)، سال ۱۳۴۵، به مدت ۲۰ روز.
- شرکت در کاوش‌های ابوفندوا در خوزستان (دوره : پیش از تاریخ)، سال ۱۳۴۵ به مدت ۲۰ روز.
- شرکت در بررسی‌های محوطه باستانی شمال خراسان (عمومی)، سال ۱۳۴۶ به مدت ۳۰ روز.
- شرکت در کاوش‌های شهداد کرمان، سال‌های ۱۳۵۲، ۱۳۵۱ و ۱۳۵۰، هر سال به مدت ۷۵ روز و به عنوان باستان‌شناس و معاون هیئت و ارائه گزارش، مقاله و سخنرانی.
- شرکت در بررسی‌های هلیلان در ایلام، به عنوان سرپرست مشترک هیئت، سال ۱۳۵۳ و به مدت ۶۵ روز و ارائه گزارش.
- شرکت در کاوش‌های شوش خوزستان (پیش از تاریخ) به عنوان باستان‌شناس، سال ۱۳۵۳ و به مدت ۶۰ روز.
- شرکت در کاوش‌های تپه یحیی کرمان (پیش از تاریخ)، به عنوان نماینده مرکز باستان‌شناسی، سال ۱۳۵۴ و به مدت ۶۰ روز.
- شرکت در کاوش‌های تپه حصار دامغان (پیش از تاریخ)، به عنوان باستان‌شناس و به مدت ۲۰ روز، سال ۱۳۵۵.

آذوقه هست که نشان می‌دهد در ایران مرکزی ذخیره‌سازی بلندمدت غذا صورت می‌پذیرفت. قره‌تپه قمرود در دوره دوم وارد فاز جدیدی موسوم به سیلک III (مس سنگ قدیم ۴۳۰۰-۴۰۰۰ قبل از میلاد) می‌شود. بی‌شک می‌توان گفت که بعد از تپه سیلک کاشان که رومن گریشمن لایه‌های سیلک III را به‌طور افقی کاوید تپه قمرود مهم‌ترین محوطه‌ای است که بیشترین اطلاعات مربوط به این دوره را در اختیار ما قرار می‌دهد. لذا در دوره دوم می‌بینیم که سفال‌های شاخص سیلک III به مقدار بسیار زیاد در بین سفال‌های نوع سیلک II ظهور پیدا می‌کند. در بین محوطه‌های پیش از تاریخ مرکز فلات ایران نیز تپه چشمه‌علی دارای چنین ویژگی‌های منحصر به فردی است. سبک‌های سفالی قمرود در این دوره بسیار غنی است و ضمن داشتن برخی از شاخصه‌های سفالی از محوطه‌های دیگر همانند سیلک کاشان و تپه قبرستان از ویژگی‌های محلی نیز برخوردار است. مثلاً یکی از نقش‌مایه‌های اصلی مربوط به سفال‌های قرمزی است که در بیشتر مواقع در بخش فوقانی ظرف به‌صورت نقش موج و مارپیچی مارمانندی که به سمت بالا در حال حرکت است، نقاشی شده. در دو طرف این نقش اصلی خطوط موجی در حال حرکت می‌باشد که می‌تواند تداعی‌کننده حرکت آب و یا بیشتر تداعی‌کننده مار باشد که کاملاً با دو چشم در سر دیده می‌شود.

حسن ختام نوشتار حاضر را به کشف قدیمی‌ترین نقش‌مایه پلنگ ایرانی در قره‌تپه قمرود اختصاص می‌دهم. یوز ایرانی جایگاه مهمی در فرهنگ ما ایرانیان داشته و دارد. شاید اغراق نباشد اگر بگوییم محبوب‌ترین و اسطوره‌ای‌ترین حیوان در نزد ساکنان مرکز فلات ایران همین یوز ایرانی بوده است. این محبوبیت و توجه ایرانی‌ها را بایستی به ۶۳۰۰ سال قبل نسبت داد که ساکنان قمرود نقش آن را روی سفال‌های قمرود نقاشی کرده‌اند. می‌دانیم که بعدها این حیوان اسطوره‌ای در طی هزاره‌های چهارم قبل از میلاد به‌طور مکرر روی ظروف نقاشی شد. امید است که کاوش‌های قمرود و کارهای نیمه‌تمام آقای کلبلی ادامه یابد.

در پایان یک بار دیگر برای ایشان سلامتی و تندرستی آرزو می‌کنم و امیدوارم هر جا که هستند سالم و برقرار باشند. از اینکه مجله "بارفروش" فرصتی را فراهم آورد که از خدمات ایشان به نحوی تقدیر شود بسیار سپاسگزارم و برای دست‌اندرکاران این مجله آرزوی توفیق دارم. به امید روزهایی بهتر

نقش ماری چشم، مار دو چشم، بز و پلنگ ایرانی بر روی سفالینه‌های قره تپه قمرود

